

พุทธวิธีบริหารจัดการองค์กรภายในวัดด้วยหลักสัปปริสธรรม 7

The Buddhist way of Administering the Organization Within the Monastery by the Sappurisa-Dhamma 7

ดร.สุกฤษฏี มายุศิริ, พระมหาขุนทอง อคควโร,ดร. (สนนำพา)

Dr. Sukrit Mayusiri, PhraMahaKhunThong Akquaro, Dr. (Sonnampa)

นักวิชาการอิสระ

E-mail: Sukrit.mayusiri3466@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 23 มีนาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 เมษายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 8 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ (Abstract)

พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ พระพุทธองค์เป็นผู้จัดตั้งรูปแบบการพัฒนาเป็นสังคมต้นแบบ จัดระเบียบการอยู่ร่วมกันภายใน สังคมสงฆ์ด้วยระบบคุณธรรม พระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ด้วยการปกครองใช้อำนาจการตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยหลักธรรมภายใต้กรอบพระธรรมวินัย ดังนั้น พุทธวิธีบริหารจัดการองค์กรภายในวัดด้วยหลักสัปปริสธรรม 7 จึงสอดคล้องเหมาะสมมีความทันสมัย กับการบริหารจัดการกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ : พุทธวิธีบริหาร, วัด, หลักสัปปริสธรรม 7

Abstract

The Buddha applied Dhammacracy to administer Sangha. The Buddha created a model that was developed into a society model. He used merit system for social order management of Sangha society. The Buddha allowed the Sangha a great deal of power of decision-making in any operation with the Dharma Principles under the Buddha's discipline teaching framework. Thus. the Buddhist way of administering the organization within the monastery by the Sappurisa-Dhamma 7. is modern and correspond with administration in the present situation.

Key words: The Buddhist way of administering, Temple, Sappurisa-Dhamma 7

บทนำ (Introduction)

การพัฒนาวัดทุกด้านให้มีศักยภาพ ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย ผู้บริหารวัด พระภิกษุ สามเณรและประชาชนที่เข้าวัด การผสมผสานหลักการทฤษฎีต่าง ๆ เชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการงานได้ดี และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้บริหารวัดนั้นต้องมีภาวะผู้นำเพราะต้องเป็นผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ ซึ่งผู้นำต้องมีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชนเพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการหลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด และแม้เป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ เพื่อประโยชน์สุขผู้นำควรใช้พุทธวิธีความสามารถในการพัฒนาวัด นำคณะสงฆ์ หมู่คณะซึ่งรวมผู้คนไว้มากมายและมีความหลากหลายสร้างบทบาทและความต้องการในสังคมนำไปสู่ความสันติสุข ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาดีหลักและเหตุผลพัฒนาคนเพื่อการฝึกตนโดยเน้นคุณภาพอันเป็นรากฐานสร้างคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงพุทธต้องใช้ องค์ความรู้ ความสามารถปฏิบัติการ ก่อเกิดความศรัทธา แรงจูงใจและการยอมรับนับถือ มีความยุติธรรม โปร่งใส สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ควรน้อมนำหลักธรรมการบริหารจัดการงานสมัยใหม่ด้วยหลักคำสอน คือหลักสัปปุริสธรรม 7 การปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน อำนวยประโยชน์เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม มีความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้ปรากฏชัดทั้งในทางรูปธรรมและนามธรรมเพื่อสร้างผลการทำงานในองค์กรเชิงบวกตลอดจนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ นำพาหมู่คณะและมวลชนให้มีศักยภาพที่มั่นคงและบรรลุความสำเร็จให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืน

ดังนั้น พุทธวิธีบริหารจัดการองค์กรภายในวัดด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 จึงสอดคล้องเหมาะสมมีความทันสมัยกับการบริหารจัดการกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการบริหารปกครองคณะสงฆ์ที่ผ่านมาในอดีตนั้น พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ พุทธวิธีการบริหารด้วยหลักธรรมจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินการในองค์กร พัฒนาวัดให้เป็นระเบียบระบบ ส่งเสริม สนับสนุน ภิกษุสงฆ์ สามเณร ประชาชนผู้เกี่ยวข้องกับวัดให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ก่อเกิดความรักความสามัคคีร่วมกันสร้างประสบการณ์ที่ดีอยู่ในกรอบของหลักธรรมคำสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม ปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ยังคงมีอิทธิพล บทบาทความสำคัญมีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุด วัดจึงเป็นศูนย์กลางของคณะสงฆ์และบรรดาพุทธศาสนิกชนซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ผู้ปกครองคณะสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ต้องทำหน้าที่โดยสมบูรณ์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ เจ้าอาวาสนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักพุทธศาสนาในพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารองค์กรให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เป็นปึกแผ่นและความมั่นคงให้แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ

ผู้เขียนจึงรวบรวมนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นสำคัญ ดังนี้ การบริหารจัดการภายในวัด แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ วิธีปฏิบัติให้เหมาะสมตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ดังเนื้อหาบทความต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการภายในวัด

การจัดระเบียบภายในสังคมสงฆ์ได้อาศัยขนบธรรมเนียมของนักบวชในอารยันดั้งเดิมตามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ในโอวาทปาติโมกข์ ต่อมาเมื่อสังคมสงฆ์เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จึงได้มอบหมายให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเข้ามามีบทบาทในการรับผิดชอบหมู่คณะ เช่น กำหนดให้มีอุปัชฌาย์มาช่วยในการคัดเลือกสมาชิกใหม่และคอยแนะนำพร่ำสอน มีอัครสาวกมาช่วยในการบริหารให้พระเอตทัคคะด้านต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาช่วยชี้แนะสมาชิกใหม่ เป็นต้น นั่นก็หมายความว่า พระพุทธเจ้ามีได้ดำเนินการทุกอย่างด้วยพระองค์เพียงพระองค์เดียว พระพุทธเจ้าได้มอบอำนาจให้คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ดำเนินกิจการหน้าที่ สถานภาพตามตำแหน่งหน้าที่ในการกระทำภารกิจนั้น สะท้อนให้เห็นบทบาทโดยยัดหน้าที่ในการพึงปฏิบัติต่อกัน

วัดเป็นสถาบันที่สำคัญผู้มีบทบาทอำนาจปกครองในการบริหารดำเนินการ คือ ผู้บริหารระดับวัดซึ่งประกอบไปด้วยฐานะตามตำแหน่งที่สำคัญ คือ

1) เจ้าอาวาส มีได้เพียงรูปเดียวจะตั้งซ้อนกันไม่ได้

2) รองเจ้าอาวาสอาจจะมีได้ 1 หรือ 2 รูป

3) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อาจมีได้หลายรูป เจ้าอาวาสต้องมีบทบาทในการจัดกิจการ และศา

สนสมบัติของวัด ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ศึกษาอบรมและสั่งสอน ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียน ควบคุมดูแลให้ประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ต้องเคร่งครัดในสิกขาบทวินัยให้สมฐานะที่เป็นเนืองนาบุญของโลก บทบาทของพระสงฆ์อีกอย่างหนึ่งต้องทำหน้าที่บริการสังคม เผยแผ่ธรรม แนะนำหลักธรรมคำสั่งสอนให้เกิดความรูปรูปร่างที่ถูกต้อง รู้จักฝึกจิต ฝึกปัญญา ให้ประพฤติตนประกอบอาชีพอยู่ในศีลธรรม ส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปโภค ฯลฯ

เจ้าอาวาสถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารวัดหลายๆ ด้าน ในความมีภาวะผู้นำทางสงฆ์ ต้องเป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม มีหลักการบริหารงานที่ดี มีกระบวนการจัดการในการบริหารวัดและบริหารคณะสงฆ์ อำนวยประโยชน์เสริมสร้างกิจการงานของพระศาสนาให้เป็นที่ไปด้วยความระเอียดเรียบร้อยดีงาม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชนให้เป็นที่เคารพศรัทธาน่าเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน อย่างไรก็ตามวัดใดที่มีเจ้าอาวาสวัดที่ฉลาดทันคน ทันงานเป็นนักบริหารที่ดี มีคุณภาพ คุณธรรม คุณค่า จะเป็นที่พึ่งของพระภิกษุสามเณร ประชาชนทั่วไปจะทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง

และเกิดประโยชน์สูงสุดมีความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายเจ้าอาวาส จึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองและความสงบสุขของชุมชนและสังคม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน

การบริหารงานจัดการองค์กรจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงานและการงบประมาณ เจ้าอาวาสจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีในการบริหารและการจัดการวัด การพัฒนาระบบการบริหารองค์กรให้มีศักยภาพและขีดความสามารถ ผู้บริหารต้องตระหนักจัดการปรับแผนกลยุทธ์โครงสร้างและรูปแบบการดำเนินงานให้มีความสำคัญกับบุคลากรที่มีทักษะ ความรู้ และมีคุณธรรม มอบหมายงานที่ชัดเจน สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นให้ทุกฝ่ายในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วม มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ถึงแผนระยะยาว ปรับปรุงวัฒนธรรมองค์กรให้เข้มแข็งเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ นำทรัพยากรที่มีอยู่มาบริหารมอบหมายงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.1 ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549 :4) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานิยามนี้ การบริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 2500 ปีเป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีบริหาร

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา (2544: 19) ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง แบบหรือวิธีการปกครอง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้ผู้บริหารหรือผู้จัดการตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกัน และใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้น

พนัส หันนาคินทร์ (2524: 5) ได้ให้ความเห็นว่า การบริหารหมายถึงกระบวนการที่มีผู้บริหารใช้อำนาจ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ.

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารนั้น มีนักปราชญ์ นักวิชาการ และนักบริหารทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนนักการศึกษา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ไว้ดังนี้

การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

1) P คือ planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2) O คือ Organizing หมายถึง คือ การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

3) S คือ staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

5) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กรสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Administration) อ้างถึงในธีระรัตน์ กิจจารักษ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ 5 ประการ คือ (1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า (2) การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (3) การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ (4) การประสานงาน (Co – ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะ

ปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก (5) การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหาร จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549 :3-4) กล่าวว่า การบริหารจัดการองค์การใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือ บุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ มีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การ คือ คนหรือบุคลากรในการบริหารจัดการ ซึ่งในองค์การทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธาและอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการงานวัดนั้นจะละเอียดเสียไม่ได้ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย ควรจัดระบบด้วยภารกิจและกลยุทธ์ที่สำคัญตามแบบแผนผสมผสานทฤษฎีด้วยศาสตร์สมัยใหม่และต้องสอดคล้องกับหลักการของการบริหารแบบพระพุทธศาสนาที่แท้จริง โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รวมทั้งมีกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การติดตามการบริหารการเงิน เป็นต้น หากผู้นำวัดซึ่งได้แก่เจ้าอาวาสมีและรู้จักประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมก็สามารถที่จะบริหารจัดการวัดให้มีแต่ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

3. วิธีปฏิบัติให้เหมาะสมตามหลักธรรมสัปปริสธรรม 7

พระจํารัส ฐิตธมฺโม (2554 :14) การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 มาใช้ในการบริหารจัดการภายในวัดเนื่องจากวัดนั้น มีความสำคัญถึง 5 ประการด้วยกัน คือ

- 1) วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร

- 2) วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
- 3) วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
- 4) วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน
- 5) วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารการปกครองวัดเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการนำหลักพุทธวิธีคือ หลักสัปปริสธรรม 7 มาใช้ในการบริหารจัดการวัดนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้ปกครองวัดซึ่งก็คือเจ้าอาวาสวัดจะเป็นผู้คิดและวางแผนในการนำหลักและวิธีการบริหารการปกครองวัดมาใช้ ว่าทำอย่างไรจะให้ผู้อยู่ใต้ปกครอง และประชาชนในชุมชน จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข เรียบร้อย และสร้างความเจริญ ความผาสุกแก่วัด ภิกษุ สามเณร รวมทั้งคฤหัสถ์ทั้งหลาย ซึ่งหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้นได้ถูกระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ที่ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการวัดและปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมายเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 ที่ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้

- 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มี ที่อยู่ หรือที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล และพระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองและการปกครองวัด 4 ฐานะ คือ

- 4.1) มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ในฐานะเป็นพระภิกษุพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสจึงต้องศึกษาและปฏิบัติตามอนารยวินัย คือปาริสุทธิศีล 4 ประการ
 - 4.2) มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ในฐานะเป็นผู้แทนวัด
 - 4.3) มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ในฐานะเป็นพระสังฆาธิการ
 - 4.4) มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย
- ดังนั้นจึงต้องรับภารกิจการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสนอกเหนือจากการขัดเกลาดนเองแล้ว ยังมีหน้าที่หลัก ๆ ที่สำคัญที่ต้องประพฤติและปฏิบัติ ได้แก่

- 1) ด้านรู้จักปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสิ่งของที่ชำรุดหักพัง สอดส่องดูแลความเรียบร้อยที่อยู่อาศัย หากชำรุดทรุดโทรมก็ซ่อมแซม บำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้
- 2) ด้านปฏิสังขรณ์ต้อนรับคณะสงฆ์ใหญ่ เมื่อมีสงฆ์ใหญ่มาจากต่างถิ่น ต่างแคว้น ขวนขวายบอกชาวบ้านผู้ปวารณาไว้ให้มาทำบุญ
- 3) ด้านปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ด้วยการประสานงานกับอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้เมื่อมีกิจกรรมสำคัญ ๆ เกิดขึ้นในวัด
- 4) ด้านการปกครองคนนั้น เป็นการให้คุณให้โทษคน จะว่ากล่าวตักเตือนหรือยกย่องสรรเสริญ ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะสิ่งนี้จะส่งผลกระทบยาว
- 5) ด้านความเลื่อมใสศรัทธา เรื่องวินัจฉัยความดี-ชั่ว อะไรรุกล-อะไรผิด อะไรควร-อะไรไม่ควร
- 6) ด้านชักนำคฤหัสถ์ให้ถือปฏิบัติในอริสัจ (เบญจศีลที่เป็นไปเพื่อคุณเบื้องสูง) เมื่อคฤหัสถ์เจ็บไข้ไปเยี่ยม ให้สติพิจารณาใคร่ครวญโดยรอบคอบแล้ว จึงกล่าวเตือนบุคคลที่ควรเตือน จึงยกย่องสรรเสริญบุคคลที่ควรยกย่องสรรเสริญ จึงแสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะอันไม่ควรเลื่อมใส จึงแสดงความเลื่อมใสในฐานะอันควรเลื่อมใส ไม่ตระหนี่หวงแหนที่อยู่อาศัย ไม่ตระหนี่หวงแหนตระกูลอุปภูธราภ ไม่ตระหนี่หวงแหนที่ลาภในการปกครองวัดนั้นวัดเป็นศาสนสถานและเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา การปกครองดูแลวัดจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก จึงควรมาทำความรู้จักว่าในการปกครองวัดนั้นใครเป็นผู้ปกครองวัดและมีหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายอย่างไรบ้าง โดยแยกพิจารณาเป็น 4 อย่างคือ

1) ตำแหน่งผู้ปกครองวัด กฎหมายกำหนดให้เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่า “วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มียุวกเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ด้วยก็ได้” ฉะนั้น วัดหนึ่งต้องมีเจ้าอาวาสรูปหนึ่งเป็นผู้ปกครองรับผิดชอบ หากเป็นวัดใหญ่มีภิกษุสามเณรและกิจการมาก จะตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสขึ้นเป็นผู้ช่วยเหลือก็ได้ ทั้ง 3 ตำแหน่งนี้ เป็นพระสังฆาธิการตามกฎหมายเถรสมาคม

2) คุณสมบัติและจริยาของผู้ปกครองวัด ตามพระธรรมวินัย วัดจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมต้องอาศัยคุณสมบัติและความประพฤติของเจ้าอาวาสเป็นมูลเหตุสำคัญ จึงกำหนดคุณสมบัติไว้ในกฎหมายเถรสมาคมดังที่กล่าวมาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแสดงอวาสิกธรรมไว้ในอวาสิกวรรค นอกจากนี้ เจ้าอาวาสยังมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้แทนของวัดในฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย เช่น มีอำนาจหน้าที่ทำนิติกรรมสัญญาในนามของวัด มีอำนาจหน้าที่ตามทวงถามฟ้องร้องเกี่ยวกับทรัพย์สินและผลประโยชน์ของวัดและมีอำนาจมอบหมายให้ผู้อื่นกระทำแทนวัดได้

3) ความรับผิดชอบของผู้ปกครองวัด ผู้ปกครองวัด บางที่เรียกว่า “สมภาร” เพราะมีภาระต้องรับผิดชอบมาก และมีหลายหน้าที่แยกพิจารณาฐานะต่าง ๆ ของผู้ปกครองวัดออกได้ ดังนี้คือ (1) ในฐานะอาจารย์หรืออุปชฌาย์ มีความรับผิดชอบในการปกครองอันเตวาลิกหรือลัทธิวิธิตตามหน้าที่ในพระธรรมวินัย โดยเฉพาะในฐานะพระอุปชฌาย์ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 17 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปชฌาย์ (2) ในฐานะเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการ มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองวัดตามมาตรา 37 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ว่าด้วยจริยา การรักษาจริยาของพระสังฆาธิการ แต่หากเป็นเจ้าสำนักเรียนหรือสำนักศึกษา ก็ย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาของสำนักนั้นด้วย(3) ในฐานะผู้แทนวัดซึ่งเป็นนิติบุคคล ย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดกิจการวัดและศาสนสมบัติของวัด ไปในทางรักษาผลประโยชน์ของวัด หากไม่นำพาในเรื่องนี้ วัดได้รับความเสียหายหรือขาดผลประโยชน์ต้องรับผิดชอบต่อวัด (4) ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย มีหน้าที่ปฏิบัติกิจการให้เป็นไปโดยถูกต้อง สุจริตยุติธรรมตามอำนาจหน้าที่ หากปฏิบัติไม่ถูกต้องหรือฝ่าฝืนกฎหมายที่บัญญัติไว้ย่อมมีความผิดทางอาญา(5) ผู้รักษาการแทนผู้ปกครองวัดวัดเป็นสถานที่สำคัญของพระศาสนาและของบ้านเมืองทางกฎหมาย ขาดผู้ปกครองและรับผิดชอบไม่ได้ ในกรณีไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ก็ให้ตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ผู้รักษาการแทนมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

ดังนั้น การนำหลักพระพุทธวิธีมาใช้ในการบริหารจัดการภายในวัดนั้นบุคคลสำคัญที่จะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติของผู้นำที่ดีต้องยึดหลักธรรมอันเป็นคุณธรรมสำคัญเพื่อนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขตามหลักการพระพุทธศาสนา ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์มีความสำคัญยิ่งทั้งต่อบุคคลและต่อองค์กรเพื่อพัฒนาคนไปในทางที่ดีงามและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นในการบริหารงานและการจัดการภายในวัด จึงควรนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 มาใช้เป็นเครื่องมือพุทธวิธีการบริหารองค์กรภายในวัด เพราะหลักสัปปุริสธรรม 7 คือธรรมของสัตบุรุษเป็นธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษเป็นคุณสมบัติของคนดีและเป็นธรรมของผู้ดี ซึ่งผู้เขียนขอบรรยายพร้อมทั้งยกตัวอย่างให้เกิดความเข้าใจในการนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาใช้ในการบริหารจัดการวัดเป็นรายข้อ ดังนี้

1) อัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุ รู้ว่าหลักธรรมข้อนั้น ๆ คืออะไร มีอะไร บ้างพระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าการปกครองตามราชประเพณีเป็น อย่างไรบ้าง มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้น ๆ เป็นต้น โดยเฉพาะเจ้าอาวาสหากเป็นผู้รู้จักธรรมและนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดจะยังสามารถสร้างความเจริญ และความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็นและเข้ามาพึ่งพิงวัดในทุกโอกาส ในการ

บริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาจากหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการ เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และผู้มาติดต่อวัด คือการนำหลักอัมมัญญาตามาใช้บริหารวัดนั่นเอง

2) อดัตถัญญาตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมข้อนั้น มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไรเมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น ในการข้อนี้เจ้าอาวาสควรตระหนักด้วย เช่น สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานราชการย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการเพื่อประสานการดำเนินงานให้เกิดการพัฒนาพระศาสนายิ่งขึ้น เป็นการรู้ถึงประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคงและไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้หมายถึงการมีแผนงานที่ดี มีการวางแผนวิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆ นี่คือการนำหลักอดัตถัญญาตามาใช้ในการบริหารได้ตรงจุดอย่างมีเหตุมีผล และเข้าใจ

3) อดัตถัญญาตา ความรู้จักตนคือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถความถนัด และคุณธรรมเป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป ตัวอย่างเช่น เจ้าอาวาสนั้นเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัดและเป็นผู้แทนวัดในกิจการทั้งปวง เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่บำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้ เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้ปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งยังต้องรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อ เหตุการณ์ที่มีผลกระทบ ทั้งมีการบริหารความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพและมั่นคงถาวร นี่จึงถือว่าเป็นผู้รู้จักตน หรือเป็นผู้มีอดัตถัญญาตา จึงจะสามารถบริหารจัดการให้วัดเจริญก้าวหน้า

4) มัตถัญญาตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์ อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น และในแง่ของการบริหารนั้น ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ เช่น การบริหารการเงินหรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ชีตความสามารถขององค์กร ชีตความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เนื่องจาก ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงควรปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสม

เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจะเกิดศรัทธา ดูแลให้พระสงฆ์มีความสมณะ ความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษาปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นจึงเรียกว่าสามารถนำหลัก มัตตัญญุตมาใช้ในการบริหารจัดการวัดเพื่อพัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

5) กาลัญญุต ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลาให้เหมาะสมเวลาเป็นต้น ในข้อนี้เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้คอยสอดส่องดูแลและควบคุมภิกษุสามเณรที่อยู่ภายในวัดให้รู้จักปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องและตรงตามเวลาที่เหมาะสม เช่น พระสงฆ์ต้องมีการปฏิบัติกิจของสงฆ์ ได้แก่ การทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การปฏิบัติกิจของสงฆ์เมื่อได้รับภิกษุในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานฉลองสมโภชต่าง ๆ ที่ต้องใช้พระสงฆ์ร่วมสวด ร่วมทำพิธี เป็นต้น เจ้าอาวาสต้องคอยกำกับดูแลจัดหาให้พระสงฆ์ภายในปกครองปฏิบัติหน้าที่ไม่ให้ขาดตกบกพร่องหรือเลื่อมล้ำกัน นี่จึงถือเป็นหลักการบริหารจัดการวัดในข้อกาลัญญุต ทำให้เกิดผลดีต่อวัดและชุมชน

6) ปริสัญญุต ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพทติดต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าเมื่อชุมชนนี้เข้าไปหาจะต้องทำกริยาอย่างไร จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควรสังเคราะห์อย่างไร เป็นต้น หลักธรรมในการบริหารจัดการวัดข้อนี้ผู้เขียนผู้เขียนขออธิบายเพิ่มเติมดังนี้ เจ้าอาวาสจักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณรและประชาชนให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบ ร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย และวัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระสงฆ์จะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชน เพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนตามความเหมาะสม เช่น ประชาชนจำนวนมากยังเชื่อเรื่องโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา วัดและพระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝน พัฒนาและการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้เป็นการเผยแผ่โดยให้เครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคลเป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ ก็จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ผลดียิ่งขึ้น และพระพุทธศาสนาเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็มีทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้าน

อื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อาวาสถานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป รวมทั้งในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนนั้น จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ร่วมบริหารวัด ร่วมเสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในการดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่เต็มใจพระพุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น และวัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา โครงการบวชป่า เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมต่อไปด้วย สุดท้ายหลักการให้บริการ คือการดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์และเจ้าอาวาสสามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี ในการบริหารจัดการวัด นี้คือ หลักปรัสนัญญา หรือความรู้จักชุมชน

7) บุคคลัญญาตา หรือ บุคคลปรัสนัญญาตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้นใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น หลักธรรมในข้อนี้ ได้แก่ การสร้างความสามัคคีในหมู่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครอง อบรม เพื่อช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด และพัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง และในการเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคนหรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณกาลเวลา ชุมชน และบุคคล ซึ่งท่านพุทธทาสได้บรรยาย “การบริหารธุรกิจแบบพุทธ” กล่าวถึงการใช้สี่ปรัสนัญญาตาในการบริหาร ตามหลักการบริหาร มี 4 M ที่สำคัญคือ Man (คน) Machine (เครื่องจักร) Money (เงินทุน) และ Material (วัสดุ) และเชื่อว่า M ที่สำคัญที่สุดคือ Man (คน) เพราะคนสามารถหาเครื่องจักรหาเงิน และหาวัสดุมาให้ได้ หากเราทำให้คนนั้นเป็นคนดีที่ถูกต้องแล้ว เชื่อแน่ว่าจะบริหารงานได้สำเร็จสมประสงค์ คนดีที่ถูกต้องนี้ คือ ต้องเป็นทั้งคนดี และคนเก่งด้วย ตามหลักการพุทธศาสนาหมายความว่า เป็นการบริหารจัดการงานด้วยทรัพยากรอย่างถูกต้อง มีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่แสวงหาผลกำไร นับได้ว่าเป็นการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

บทสรุป

การบริหารจัดการวัด จะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผล และการงบประมาณ ซึ่งก็คือเจ้าอาวาสควรศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและวิธีปฏิบัติให้เหมาะสม โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ จึงควรการนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งได้แก่ 1) อัมมัญญา ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ หรือคือ รู้หลักความจริง 2) อตถัญญา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือรู้ว่าเมื่อกระทำการใดไปแล้วผลที่ออกมาจะเป็นอย่างไรและพร้อมที่จะยอมรับปรับปรุงแก้ไข 3) อตถัญญา ความรู้จักตนคือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถความถนัด และคุณธรรม เป็นอย่างไรควรนำมาใช้อย่างไรจึงจะได้ผล 4) มัตถัญญา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี 5) กาลัญญา ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการกระทำหน้าที่การทำงานต่าง ๆ 6) ปริสญญา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจการที่จะประพฤติดต่อกับชุมชนนั้นๆ 7) บุคคลัญญา หรือ บุคคลปโรปรัญญา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอริยาคัย ความสามารถ และคุณธรรม มาใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน. (2544). “วัดพัฒนา”. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พนัส หันนาคินทร์. (2524). *หลักการบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.
- พระจำรัส ฐิตธมโม. (2554). *การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. รัฐประศาสนศาสตร์.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
